

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ТА ЛОГІКА ЯК ОСНОВИ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Л. С. Бондажевська

канд. філос. наук

Національний медичний університет ім. О. О. Богомольця

м. Київ, Україна

Увага зосереджується на необхідності збереження дисциплін гуманітарного спрямування, що формують в людині головні інтелектуальні якості та сприяють можливості стати фахівцем у обраній галузі. Розглядається можливість появи та включення до нормативних курсів закладів вищої освіти нового курсу «критичне мислення», що спрямований на формування та вдосконалення абстрактного мислення.

Ключові слова: компетентність, «критичне мислення», культура мислення, логіка, освіта, фахівець.

Початок нового тисячоліття приніс значні зміни у систему освіти в Україні та світі. Цей період можна охарактеризувати як стрімкий потік нововведень та зміщення акцентів, до котрих усі так прагнули та виявились не зовсім готовими. Україна стала залученою до Болонського процесу, в результаті чого попередня система освіти була визнана як така, що не відповідає вимогам сучасного світу, і почався процес адаптації європейських стандартів вищої освіти в українських реаліях.

Однією з найбільш вагомих змін за останні роки стало впровадження компетентнісного підходу та зміна стандартів вищої освіти. Ключове завдання такого процесу – зробити освіту більш якісною. Сучасний світ диктує нові вимоги до тих, хто хоче бути висококваліфікованим професіоналом, тому, на разі, не достатньо відтворювати інформацію, чи діяти механічно та типово. Людина-фахівець потребує тих знань, вмінь, навичок, які зроблять її незамінною і конкуренто-спроможною в умовах, коли технології значною мірою заміщують людей. Саме тому, до запропонованого МОН рекомендаційного списку загальних компетенцій потрапили, зокрема, такі здатності: до абстрактного мислення; застосовувати знання у практичних ситуаціях; до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел; приймати обґрунтовані рішення, тощо.

Перелік знань та вмінь створювався із залученням майбутніх роботодавців, і як не дивно, до списку потрапила значна частина компетентностей, які б раніше не вважались виключно професійними, а скоріше загальнолюдськими.

Формування інтелектуальної, розвиненої особистості повинно включати низку дисциплін гуманітарного спрямування, що спрямовані на розвиток загальних компетентностей. Натомість останніми роками університети, у процесі створення нових освітніх програм значно зменшили кількість дисциплін (або кількість годин їх аудиторного вивчення), котрі, на мою думку, сприяли формуванню базових вмінь, які безпосередньо впливали на рівень IQ.

У системі освіти країн Європи та США традиційно значну увагу приділяли так-званому напрямку «критичного мислення», котрий спряє формуванню тих компетентностей, які роботодавці та освітяни на разі вважають пріоритетними. Засновниками цієї області досліджень вважаються У. Джеймс та Дж. Д'юї, проте нова хвиля зацікавленості та розвитку перш за все пов'язана з іменем М. Ліпмана, котрий заснував «Інститут критичного мислення». Думки вищезазначених авторів визначались як авторитетні, значущі, а їх ідеї вже значну кількість часу було реалізовано та впроваджено у систему освіти як на рівні окремої дисципліни з однойменною назвою, так і як складову інших дисциплін, чи як метод що використовується у педагогічній практиці. Критичне мислення у широкому значенні можна розглядати як здатність людини міркувати абстрактно; спосіб опрацьовувати інформацію та приймати виважені рішення; метод аналізу ситуації та описувати її у формі об'єктивних суджень. В такому випадку, критичне мислення виступає як сфера знання, що аналізує, вивчає, навчає мислити абстрактно, послідовно, несуперечливо, раціонально, пропонуючи шляхи формування культури мислення людини. Якщо порівняти цілі, предмет, завдання дисципліни «логіка» (яка раніше була нормативною дисципліною для української системи освіти) та «критичне мислення», то можна побачити що це дисципліни споріднені за своєю тематикою та сферою застосування. В обох випадках йдеться про формування нових та усвідомлення наявних форм, схем, правил, алгоритмів отримання знань та прийняття рішень. Ключова ж різниця між ними, на мою думку, полягає в тому, що на рівні нормативної (традиційної та класичної) логіки не може бути розглянутий контекст інформації, а лише її структура на рівні семантики та синтаксису мови. Натомість «критичне мислення» не дає чіткого розуміння форм та правил, які дозволяють перевірити правильність міркувань щодо їх структури, хоча і враховує ситуативність та контекст.

В Україні та пост-радянському просторі увага науковців до тематики критичного мислення стала приділятись лише після того, як Україна увійшла до Болонського процесу, натомість усі ці здатності в попередній українській системі освіти студенти могли отримати в результаті осмислення та засвоєння курсів «Філософія» (а саме при розгляді методології, функцій філософії та філософії науки), «Логіка» та ще низки нормативних курсів гуманітарного спрямування.

Урізавши години на вивчення філософії та навіть подекуди прибравши «Логіку» з переліку дисциплін у освітніх програмах потрібно розуміти, що у такому випадку потрібно додатково створити для здобувачів освіти умови для формування абстрактного мислення, раціональності, адже ці компетенції визнаються авторами нового закону про вищу освіту як загальні. Я вважаю,

що цілком вірогідно у такому випадку, що ми рухаємося до впровадження нового (для нас, проте не для інших країн) курсу «Критичне мислення». І тут виникне закономірне питання щодо змістовного наповнення зазначеної дисципліни. Ми повинні врахувати переваги та недоліки закордонної практики впровадження такого курсу. Може виникнути спокуса замінити назву звичного нам курсу «логіка», котрий за змістом є найближчим до критичного мислення. Проте «критичне мислення» може зайняти законне місце у переліку (можливо навіть нормативних) дисциплін гуманітарного спрямування за умови, що змістовно воно буде спрямоване на формування культури мислення сучасної людини, а отже, міститиме у собі елементи:

- логіки (як науки про правила, форми та схеми міркувань людей);
- методології науки;
- теорії прийняття рішень;
- філософії;
- філософії мови.

Можливо цей список має бути доповнений назвами інших дисциплін, що сприятимуть розвитку аналітичного, абстрактного, усвідомленого мислення, навичок комунікації та сприйняття дійсності. Для мене є очевидним, що впровадження нових освітніх програмах, якщо вони дійсно спрямовані на формування тих загальних компетентностей, котрі названі МОН загальними, потребує змістовного наповнення або у вигляді нового курсу «Критичне мислення», або принаймні повернення попереднього нормативного статусу для курсу «Логіка». За інших умов, видається непослідовним виокремлювати компетентності, засвоїти котрі можливо завдяки вивченню вищезазначених курсів, а не виключно профільних, спеціалізованих.